

STENHUGGEREN

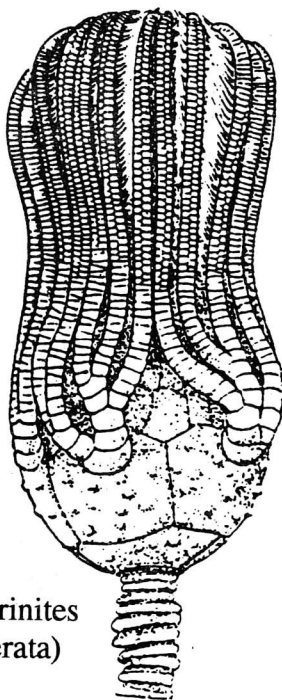
MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

22. Årgang

nr. 4

december 1996

Total nr. 74

Platycrinites
(Camerata)

STENHUGGEREN, medlemsblad for Jysk Stenklub**Ansvarsh.**

Redaktør: Karen Pii Pedersen, Skolesvinget 32, 8240 Risskov 86 17 78 76
Tryk: Solbakkens Værksted, Holmevej 128, 8270 Højbjerg 86 27 07 84

Øvrige adresser:

Formand: Annie Buus, Rugbjergvej 14, Stautrup, 8260 Viby J
bedst før kl. 16. 86 28 11 13
Medl.af best: Peter K.A. Jensen, Egevej 16, 8680 Ry 86 89 28 58
Medl.af best: Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J. 86 29 55 18
Medl.af best: Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup,
8870 Langå 86 46 72 82
Kasserer: Sinne Rønn Mikkelsen, Klokkerbakken 3, 8210 Århus V. 86 15 46 13
Jysk Stenklub: GIRO 1217380, Klokkerbakken 3, 8210 Århus V.

Årskontingent: 100 kr. for enlige, 150 kr. for par i 1996.

Medlems-/adresselisten: - pris 8 kr. - kan købes hos:

Wanda Christensen, Frederiks Alle 126, 8000 Århus C. 86 13 45 05

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til:

Formanden

Værkstedet på Skt. Anna Gade Skole:

Åbningstider: Efter nytår åbner værkstedet i uge 3:

Sølvflet m.m.	mandage kl. 19.00-22.00
i øvrigt	tirsdage kl. 16.00-19.00
	onsdage kl. 13.00-16.00 og 19.00-22.00
	torsdage kl. 9.00-12.00
Priser som hidtil:	Brug af slibeværksted 15 kr. pr. gang.
	Brug af sølvværksted 5 kr. pr. gang.

Indhold i dette nummer:

	Side
Om mineraler	3
Fossil-aftner	4
Medlemmers køb/salg	5
Nye medlemmer	5
Ekskursion	7
En god fossiltur til Fakse og Stevns	8
Uhyrer fra Patagonien	10
Nye beviser for liv på Mars	16
Hus til sten og stjerner	18

Om mineraler.

Det er blevet sagt, at der skrives for lidt om mineraler i vores blad. Hvad gør vi så ved det?

At beskrive de enkelte vil føre for vidt. Indtil nu findes der ca. 3700 forskellige mineraler. De er alle opført i en amerikansk udgave: Mineral Species, og en tysk: Mineralienverzeichnis. Begge kommer i nye udgaver ca. hvert 4. år.

Vores klub abonnerer på det tyske månedsblad: Lapis. I hvert nummer bliver et enkelt mineral grundigt beskrevet, desuden er der flotte minerafotos og beskrivelser fra kendte findesteder verden over, og hver måned er der gode beskrivelser af de seneste godkendte mineraler.

Jeg kan absolut anbefale at læse bladet, hvis man er godt igang med at samle på mineraler. De ældre numre findes i vort klublokale, og de nye kan fås i cirkulation ved at betale porto til den næste på listen.

Men før man når så vidt, er det bare med at hemsøge biblioteket, klubbens eller det offentlige, der findes mange gode stensøger - også på dansk. Og eller kombinere det med besøg på museer og stensøger.

Da vi startede vores stensøger for 24 år siden, var der ikke de muligheder for at se så mange forskellige mineraler, så vores daværende formand, H. Kock sagde altid: Tag sten med til møderne! Og det gælder også i dag.

Vi dannede en masse studiegrupper bl.a. om strandsten, ædelsten, fossiler, mineraler og bjergarter. I de senere år, har der kun været en fossilgruppe.

Er der blandt de nyere medlemmer interesse for andre studiegrupper, så er det bare med at sige til. Muligheder for gode danske fund er der stadig. Sidst så vi flotte eksemplarer af pyrit/markasit og dolomit fra Fakse Kalkbrud.

Handelsnavne for sten.

På stensøger er det ikke ualmindeligt at støde på navne, som ikke findes i ovennævnte bøger, og spørger man om hvilket mineral, det er, giver det ikke altid resultat.

Hvad er f.eks. Åkerit? Jo, det er en blå spinel, som findes i et marmorbrud i Åker, Södermanland, Sverige, eller Pakistan-jade, som kan være Vesuvianit eller Guanit, som er Struvit, der ganske vist kan findes i guono.

Der findes bøger, som bl.a. tilgodeser disse navne. Jeg har selv en tysk udgave: Lexikon der Mineralog af Strübel og Zimmer.

Hanne Sønnichsen.

Fossil-aftener

Stenklubbens fossilkreds er kommet godt igang, med 2 afviklede tirsdagsaftener i det forløbne efterår og med 4 planlagte i "foråret". Mødedag er næstsidste tirsdag i månederne januar, februar, marts og april. Altså datoerne: 21. januar, 18. februar, 18. marts og 22. april. Vi mødes kl. 19 og slutter kl. ca. 22 i studielokalet på Åby Bibliotek.

Vi vil hver gang gennemgå en eller flere fossilgrupper samt tage andre emner op, som aftales fra gang til gang. I januar vil der blive talt om indsamling, præparation og opbevaring af fossiler. Januars fossilgruppe bliver brachiopoder.

Hvis der er spørgsmål angående disse fossilaftener, kan der ringes til enten Henrik S. Jensen (86 14 81 78) eller Søren Bo Andersen (86 26 17 33) inden almindelig borgerlig sengetid.

Vel mødt.

På gruppens vegne,
Søren Bo Andersen

Medlemmers køb/salg:

Til salg:

- HB20 slibemaskine med vandtæt afbryder.
- 1 stk. diamantslibehjul 150 x 40 m/m korn 80
- 1 stk. diamantbælte 150 x 65 m/m korn 1200
- 1 stk. Expand pudsetromle 150 x 65 m/m
- 1 stk. Expand pudsetromle 75 x 200 m/m
- 1 stk. diamantsav med 6" klinge

Pris alt ialt 3.700 kr.

Henvendelse: Hans Seth Olsen
Granvej 11, Moseby
9490 Pandrup
tlf. 98 24 57 60

Køb:

6 tommers stensav - gerne tynd klinge - købes.

Henvendelse: Kirsten Rasmussen
Blåmunkevej 14
8450 Hammel
tlf. 86 96 18 36

Nye Medlemmer :

Klubben byder velkommen til følgende nye medlemmer:

Jesper Hansen, Århus
Thomas Hansen, Århus

Hanne Frandsen, Ebletoft
Ulla Gam, Brabrand

Vi håber, I vil få glæde af medlemskabet og megen god stensnak med andre medlemmer til møderne og på ekskursionerne.

Ravstedhus

- kursusstedet for håndværk og design...

Salg af værktøj og materialer
til stenslibning, sølvarbejde,
emalje og glas.

Rekvirér
KATALOG

Rekvirér
KURSUSPROGRAM

Ravstedhus

Ravsted Hovedgade 51
6372 Bylderup-Bov
tlf. 74 64 76 28

ANKU

Silver and Stones ApS

ANKU er leveringsdygtig i:

Maskiner, udstyr og tilbehør til stenslibning

Maskiner, værktøj og tilbehør til smykkefremstilling (guld/sølvsmedearbejde),

også som fuldt monterede værksteder. Rå og polerede smykkesten og smykkehalv fabrikata

Sterling sølv i plade, tråd og rør

Leverer til institutioner, erhverv og private

Egen produktion af smykkeforarbejdningsmaskiner

Har eget serviceværksted og yder teknisk vejledning

Besøg vores udstilling eller rekvirér katalog på

ANKU Silver and Stones ApS

Godthåbsvej 128 - 2000 Frederiksberg - Tlf. 31 87 41 70 - Fax 38 88 60 06

Åbningstider: Mandag lukket, tirsdag - fredag kl. 12-17.30, lørdag kl. 10-13

i juni og juli også lukket om fredagen

Ekskursion til Isle of Wright forsommeren 1997

I samarbejde med Kaj og Linda Lægdsmand planlægger Turudvalget en ekskursion til Isle of Wright, Sydengland i forsommeren 1997. Planlægningen er endnu i sin indledende fase, men der meldes ud allerede nu for at lodde interessen blandt klubbens medlemmer.

Turen planlægges at finde sted mellem den 20. maj og den 10. juni 1997 og vil vare 10 dage med 7 dage på Isle of Wright. Der køres i minibusser (til 7 eller 12 personer afhængig af tilmelding) via Esbjerg-Harwich. Der overnattes i små komfortable bungalows på øen. Man vil forsøge at skaffe en lokal guide på øen, men Kaj og Linda Lægdsmand har været der tidligere og har derfor et vist kendskab til øen.

Turens pris vil formentlig kunne holdes på omkring kr. 3.000,- eksklusive kost og evt. udgifter til guide.

Kaj og Linda Lægdsmand vil være turledere, og hertil skal man henvende sig for yderligere information (tlf.: 86 22 05 50).

Ved klubmøderne i november og december vil der cirkulere lister til foreløbig, uforpligtende tilmelding.

Der vil være mere information om turen i februarnummeret af bladet.

På planlægningsgruppens vegne

Peter K.A. Jensen (tlf.: 86 16 30 68)

P.S. Det overvejes også at lave en tur til Sydnorge i slutningen af august 1997 - i lighed med turen i 1995. Herom vil der også være mere i februarnummeret af bladet.

En god fossiltur til Fakse og Stevns.

Vi mødtes ved Musikhuset fredag morgen, og efter at have samlet et par stykker op på vejen, kørte vi til færgen, hvor vi faktisk kom ombord med det samme. Efter en behagelig overfart, kørte vi mod Fakse, hvor vi var kl. 14. Vi så først museet, som var vældig interessant, og jeg tror nok, at nogle af os havde vilde drømme: Tænk, hvis vi kunne finde blot en enkelt flot ting!

Vi bookede ind på vandrerhjemmets Sleep-Inn, som vi havde helt alene, pakkede ud og drog så ned i bruddet, hvor vi fandt en del højtænder i mange størrelser, enkelte krabber etc. Efter ca. 3 timer med rumpen i vejret, begyndte sulten at gnave, og så gik det tilbage til Sleep-Inn, hvor Kaj og Linda lavede en dejlig kalkunret med molbokartofler til.

Lørdag morgen startede vi friske og udhvilede med morgenmad og hyggede os til kl. 10, hvor vi mødtes med Næstvedfolkene på vandrerhjemmet. Hans Henrik var virkelig fin, han gav en lille én til halsen at hilse velkommen på.

Hans Henrik fortalte lidt om Faksehullet, og hvor vi ville gå inden frokost, samt hvad vi ville kunne finde: Pyritknolde fandt vi ovre i sydenden, og de var fine. Der var lidt langt at gå mellem lokaliteterne, men stedet med dolomitten var det så næsten heller ikke til at komme fra igen. Det var spændende ting vi fandt her.

Efter frokost tog vi bilerne med, og nu var der enkelt-koraller, porcelænssnegle, og også her krabber. Efter en tid i området kørte vi op på toppen, hvor der også var højtænder, køller etc. Da klokken var fire, kørte Næstvedfolkene hjem, men skulle mødes med os igen søndag morgen. Vores eget hold blev i graven, for der var lige nogle flere steder, der skulle undersøges. Selv gik jeg op ved femtiden, op ad bakken ved vandrerhjemmet; det var drøjt, og jeg gør det aldrig mere!

Da alle var kommet frem, stod menuen på Kirstens hamburgerryg med risotto, og det var lækkert. Senere fik vi kaffe og kage, og så var den dag også gået, så lidt efter lidt dryssede vi i seng.

Søndag morgen, vågnede vi til duften af nylavet kaffe, så det var med at komme ud af fjerene, selvom vi nok var godt stive i benene. Men så hjælper en god kop kaffe og en lille én godt, så vi kunne få jævnet støvet og pakket bilerne. Da vi var klar, var der også kommet en bil med Næstvedfolk.

På deltagernes og egne vegne takkede jeg Hans Henrik for lederskab, og overrakte ham et par flasker god rødvin fra Chile, og derefter kørte vi til Holtug på Stevns.

Efter at have fået parkeret, fik vi lidt orientering, hvorefter vi gik ned i hullet. Det var meget forandret på blot et år. Søen var helt udtørret, og der var meget mere overgroet, men der blev da fundet nogle pæne ting.

Efter frokost kørte vi til Sigerslev, et arbejdende brud, hvor alle undtagen mig gik ned i det dybe hul. Det var en værre bageovn, for solen var fremme hele tiden, og lidt efter lidt blev det så trykkende, at de kom op godt trætte og tørstige.

Derfor blev vi enige om at køre ned til stranden og drikke kaffen. Dernede var der en nylig nedskridning, hvor Lars fik hentet et godt stykke med søpindsvin. Der blev givet tilbud om, at vi kunne blive halvanden time længere, men det var vist for lidt tid. Vi sagde farvel og tak til vore stenvenner fra Næstved for nogle gode dage sammen, og så håber vi at kunne gøre gengæld herovre engang. Tak til Næstved!

Vi kørte over Køge-Ringsted-Sorø til Kalundborg, hvor det blev til lidt sightseeing, et par fik set den femtårnede kirke, andre fik lidt til føden, og det var vist en god afslutning, indtil vi kunne komme med færgen Urd hjem.

Vi var i havn søndag kl. 23.30, og alt i alt havde vi en god tur med meget lidt regn. Jeg har fået respons fra Linda, Kaj og Kirsten, som er nye medlemmer, og som tilkendegav at de var glade for turen, og at de gerne tog med en anden gang.

På turudvalgets vegne

Rigmor Kloock

Uhyrer fra Patagonien

Palæontologi

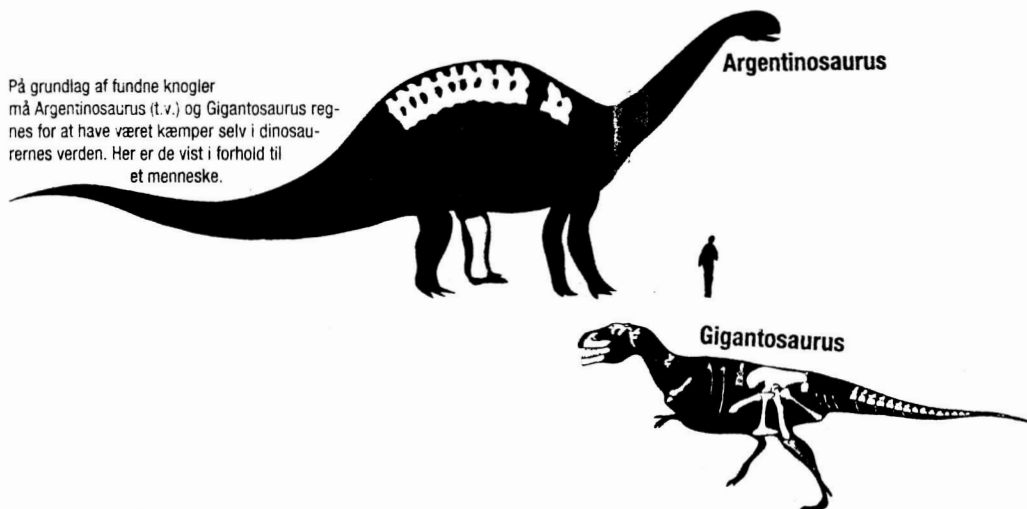
af Jørn Madsen, biolog

Man har fundet dinosaurer på alle kontinenter - selv Antarktis og endog Grønland kan prale af dinosaur-fossiler. Men nogle af de mest opsigtsvækkende fund gøres i Sydamerika i geologiske lag fra Kridttiden. Her har man bl.a. fundet de tungeste dyr, der nogen sinde har gået på landjorden, og de største kødædere.

T. rex, superstar

Hvis man så Spielbergs film "Jurassic Park", vil man sikkert med gysen kunne genkalde sig den scene, hvor en velvoksen Tyrannosaurus jager en bil, som chaufføren forsøger at holde på vejen. Pludselig er vejen spærret af et væltet træ. Chaufføren får presset bilen forbi, men den jagende kæmpe løber lige durk gennem træet og knækker stammen med sit skinneben.

Dette kræver selvsagt en vis styrke og tyngde, men det havde dyret også i rigt mål. Tyrannosaurus ("tyran-øglen") er navnet på en dinosaurslægt, der levede i slutningen af Kridttiden. De var nogle af de sidste rovdinosaurer, som jagede på Jorden, inden alle dinosaurer uddøde ved Kridttidens slutning. De var indtil for nylig også de største, man kender, med en længde på op til 11 m og en vægt på omkring 6 ton.

Gigantosaurus

Men dette er ikke længere rekorden; i Patagonien, Argentina, har man udgravet en rovdinosaur, der har været langt større. Dyret har fået det videnskabelige navn Gigantosaurus, hvilket hentyder til størrelsen, men samtidig understreger, at den var så forskellig fra Tyrannosaurus, at den må placeres i sin egen slægt. Dens kranium er 1,53 m langt, og dens lårben måler 1,43 m hvilket får forskerne til at anslå dens længde til 12,5 m. Den er oven i købet kraftigere bygget end Tyrannosaurus og har derfor vejlet op mod 8 ton.

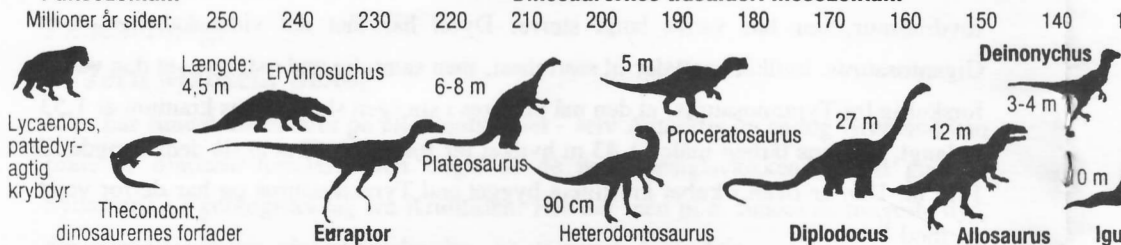
Gigantosaurus levede midt i Kridttiden, for ca. 100 mio. år siden. Den er i store træk bygget som Tyrannosaurus, og man må antage, at den har jaget på samme måde som denne. For få årtier tilbage, før dinosaurerne oplevede deres rennæssance i videnskaben og medierne, forestillede man sig at kæmpeøglerne dvask vraltede rundt, mens de med deres indskrænkede åndsevner forsøgte at få noget at æde eller finde en mage. Dette billede svarer slet ikke til, hvad vi ved i dag. Ud fra de millioner af fodspor de har efterladt, kan man se, at de har bevæget sig som nutidens fugle og pattedyr; hurtigt og elegant. De har sandsynligvis også haft et højt stofskifte og dermed været aktive og hurtige dyr. De store rovdinosaurer har løbet deres bytte op med en hastighed på måske 40 km/t, og med vidtåbent gab har de torpederet deres oftest intetanende og hjælpeløse offer. På den måde har de kunnet bore tænderne ned i 30 cm's dybde, flå kødklumper ud der var en meter lange og 30 cm brede. En fødekæde af kæmper, så store rovdyr har ikke levet af smådyr, hele deres dræberapparat er indstillet til storvildt. Derfor har de ikke levet af f.eks. pattedyr, som dengang blot var fra rotte til hundestørrelse. Kridttidens storvildt var nogle få krokodiller og en masse andre dinosaurer især de planteædende.

De planteædende dinosaurer tilhører to forskellige dinosaurgrupper. Der er de mindre og elegante former, hvoraf de fleste fandtes i Kridttiden; flere af dem gik på bagbenene. Og så er der de kolossale former, sauropoderne, der gik på alle fire og med deres lange halse kunne nå højt op i trækrone, som de åd af; den lange eller tunge hale virkede som balancevægt.

Et sauropodfossil (en titanosaur) dukkede faktisk op nær fundstedet for Gigantosaurus. Argentinosaurus huinculensis levede for ca. 100 mio. år siden og er den tungeste kendte dinosaur. (fortsættes side 14)

← Palæozoikum

Dinosaurernes tidsalder: Mesozoikum

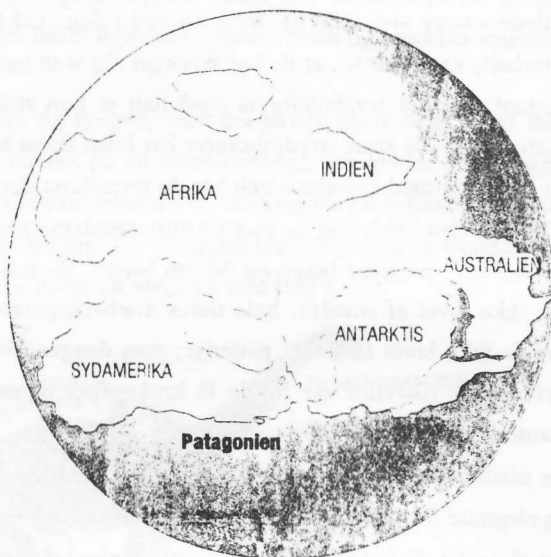
Euraptor: Den hidtil ældste dinosaur blev fundet 1991 af en argentinsk student. Euraptor "Daggryets rovdyr" levede for ca. 226 mio. år siden og er den hidtil ældste kendte dinosaur.

Diplodocus: Fredelig planteæder. Enorm hale på 15 meter, der formentlig tjente som væben mod rovdyr, og en hals på 9 m.

Allosaurus: Rovdyr. Dolkeagtige 18 cm lange tænder. Kraftige bagben. Små forlemmer med tre skarpe kløer. Byttecyr. Formentlig planteædere.

Deinonychus: Kampmaskinen blandt dinosaurerne. Havde et frygtindgydende våbenarsenal. 70 bagudbøjede tænder, stærke fangarme med tre farlige, krogede kløer og på anden tå en seglformet klo på ca. 12 cm.

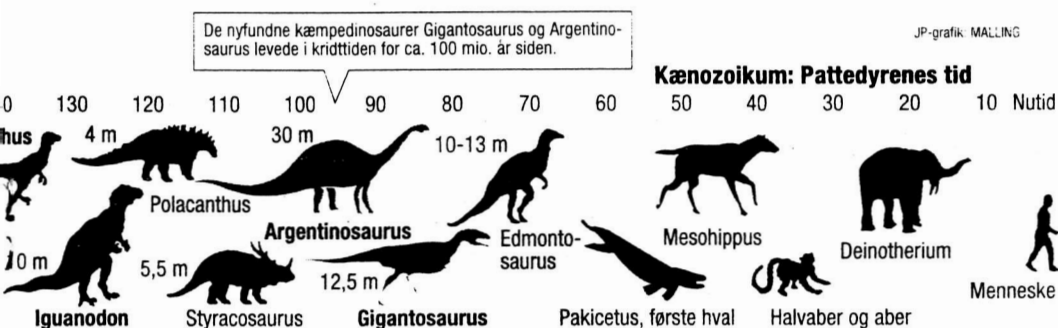
Iguanodon: Planteæder. Mangler fortænder. Brugte formentlig tungen til at putte grene i munden med.

Jorden i mesozoikum

For 200 mio. år siden var en stor del af jordens landmasser samlet i superkontinentet Gondwanaland.

Dette begyndte for 180 mio. år siden at dele sig, da kontinentalpladerne satte sig i

Styracosaurus: Planteæder. Havde næsehorn og en "krave" af seks store hornlignende takker, der formentlig skulle beskytte mod bid i nakken. Færdedes i flok.

Argentinosaurus: Den er den tungste dinosaur som hidtil er fundet. Argentinosaurus var en planteæder, der vejede 80-100 ton og var godt 30 meter lang.

Gigantosaurus: Denne rovdinosaurer var 12,5 meter lang og vejede op mod 8 ton. Den er så forskellig fra Tyrannosaurus, at den må have tilhørt en særlig slægt. De var de største kødædere, der nogensinde har gået på landjorden.

Edmontosaurus: Kunne gå på såvel to som fire ben. Havde fileagtige tyggeplader med omkring 1000 tænder. Levede bl.a. af padderokker, nåletræer og bregner. Faldt en tand ud, voksede en ny frem.

bevægelse. Og for 100 mio. år siden, da Gigantosaurus og Argentinosaurus levede, var superkontinentet blevet opdelt i en række mindre landområder. Afrika og Sydamerika var ved at have fået deres endelige form og også Indien, Antarktis og Australien kan genkendes.

Hvorfor og hvornår dinosaurerne opstod, kan en række nye fund kaste lys over, og igen er det til Argentina, vi skal kaste blikket.

Ved fødderne af Andesbjergene i det nordvestlige Argentina findes nogle geologiske lagserier fra Trias, altså fra netop den periode, hvor dinosaurerne opstod. De geologiske lag er oprindeligt aflejret med de ældste nederst, men de er blevet skubbet op - bl. a. under Andeskædens dannelse - og ligger nu som en væltet stabel aviser. Man kan derfor bevæge sig tilbage gennem tiderne uden at skulle grave ned i jorden, men i stedet ved at gå fra lag til lag.

Foto: CARLOS GOLDIN

Den argentinske palæontolog Rodolfo Coria, der deltog i udgravningen, rengør her kæben fra Gigantosaurus - det største rovdyr på landjorden

(fortsat fra side 11)

Den anslås at have vejet 80-100 ton, fordelt på godt 30 m; bagbenet var 4,5 m langt. Ligesom Gigantosaurus var den måske ikke blandt de længste dinosaurer - der kendes sauropoder på mere end 35 m - men den var kraftig og tungt bygget; de kraftige ryghvirvler er f.eks. op til 1,5 m høje. Det argentiske fund har vippet de nordamerikanske kæmper af pinden, og de bærer ellers navne som seismosaurus ("øglen, der ryster jorden"), supersaurus og Ultrasaurus.

Varmblodede øgler?

Knoglestrukturen i de fossile knogler kan fortælle overraskende meget om dinosaurernes liv; bl.a. kan den lade ane, om dyrene havde en konstant kropstemperatur ligesom fugle og pattedyr, eller om de som krybdyr var afhængige af varme fra omgivelserne. Det tyder på, at nogle dinosaurer havde et højt stofskifte og voksede som pattedyr, mens andre var vekselvarme som krybdyr.

Det er ikke klarlagt, om de store, planteædende dinosaurer var ensvarme. Det er svært at fatte, at et dyr på 80 ton og med et højt stofskifte skulle kunne finde føde nok. Datidens flora bestod hovedsageligt af planter, der havde sværtfordøjelige blade. For at få nok at æde må dyrene derfor have ædt og nedbrudt kolossale mængder plantekost hver dag, og hvordan skulle det kunne lade sig gøre med deres relativt små og svage tænder? Sansynligvis havde de en slags kråse til hjælp - man finder ofte en mængde slebne sten i brysthulen på sauropodfossiler - men det er en relativ ineffektiv metode. Derfor er der meget, der tyder på, at de kæmpemæssige planteædende dinosaurer nok var vekselvarme, mens i hvert fald nogle af rovdinosaurerne var ensvarme. Det er faktisk et eksempel på, at for megen god omtale kan være af det onde: Nu har vi endelig indset, at dinosaurerne var meget avancerede dyr, men jo større og dermed mere ærefrygtindgydende de er, jo sværere er det at tro på, at de også var ensvarme.

Jyllands-Posten

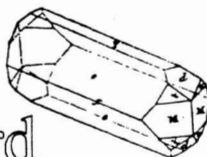
Stort udvalg af sjældne mineraler

Fossiler Horn & hjortetakker

Konkylier

Samlinger købes

Hedegaard

Storgade 71, 8882 Faarvang

Telefon 8687 1400 Telefax 8687 1922

Åbent hverdage 9-16 samt efter aftale

Nye beviser for liv på Mars

Måske eksisterer det stadig, mener britiske forskere

London - Der er fremlagt nye beviser for, at der har været liv på planeten Mars, og faktisk kan det vise sig, at der stadig er en form for liv på Jordens naboplanet, hed det nylig i en erklæring fra det britiske handels- og industriministerium.

Det er forskere fra Det Åbne Universitet og Naturhistorisk Museum i Storbritannien, der har bekræftet, at endnu en meteor fra den røde planet indeholder organisk materiale, hed det i erklæringen.

I august udløste eksperter fra den amerikanske rumfartsadministration en sensation, da de hævdede, at en Mars-meteor, der blev fundet i Antarktis i 1984, indeholder spor efter mikro-organismer.

De nye oplysninger kom frem under et møde blandt videnskabsfolk, der med den britiske forskningsminister, Ian Taylor, som vært drøftede muligheden for liv på andre planeter.

Erklæringen fra ministeriet sagde, at hvis de nye beviser accepteres, kan der have været liv på Mars for blot 600.000 år siden.

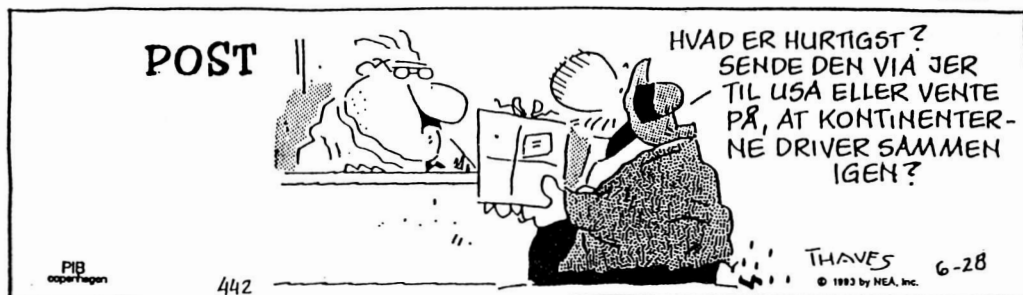
Geologisk er 600.000 år at regne som "for nylig", og ifølge eksperter kan det betyde, at der stadig kan eksistere liv i beskyttede områder på Mars.

Den meteor, som amerikanerne undersøgte, kaldes ALH 84001 og menes at være 3,6 mia. år gammel. Den blev hamret løs fra Mars' overflade og sendt ud i rummet, da en asteroide slog ned på planeten. Millioner af år senere slog ALH 84001 så ned på Jorden.

Den nye meteor, EETA 79001, blev dannet for 180 mio. år siden og er derfor meget yngre end dens amerikanske fætter. Den blev også hamret løs fra Mars og sendt ud i rummet af et asteroidenedslag, men dette nedslag fandt først sted for 600.000 år siden. EETA 79001 blev fundet i Antarktis i 1979. (RB-AFP).

Krater på Mars' overflade. Ved nedslag af en asteroide blev et meteor hamret løs og fløj mod Jorden. Måske med vidnesbyrd om liv.

Hus til sten og stjerner

AF JØRGEN STEENS

- Det var godt du kom, Carlo, for der er en af stenene, der græder.

Centerleder Anna Elise Villemoes siger det ikke, men det ligger i luften: Den savner nok sin samler. Carlo Møller har samlet sten - mineraler, bjergarter, smykke- og ædelsten - i 40 år, og nu har han givet det hele væk.

Men Carlo Møller kommer på besøg og konstaterer prosaisk, at det ikke er savnet af ham, der får stenen til at græde, men luftfugtigheden i det uopvarmede rum, som er ved at opløse den lyserøde klump stensalt fra USA, der er tale om.

Det er ikke alle sten, der er lige solide. Møller fortæller om engang, han i Marokko købte et dejligt knaldblåt eksemplar, som under den efterfølgende renselsesproces opløste sig i det rene blånelse.

Endnu er kun en del af samlingen pakket ud og anbragt i de fornemme gamle mahogni-montrer, Folkeuniversitetscenteret i Skærum har lånt fra Geologisk Museum. Det er også en mand herfra, lektor Erik Schou Jensen, som skal forestå de skiftende udstillinger af den 86 årige stensamlers livsværk.

Et hjertesuk

Rammerne er pompøse. Carlo Møller, der bor i Holstebro, udstødte for nogle år siden et stort hjertesuk i den lokale avis over, hvad der skulle blive af hans samling, når han ikke var mere. Ingen af børnene var interesseret i den fædrede geologiske interesse.

Hjertesukket medførte en række henvendelser - blandt andet fra Folkeuniversitetscenteret Skærum Mølle ved Vemb, vest for Holstebro.

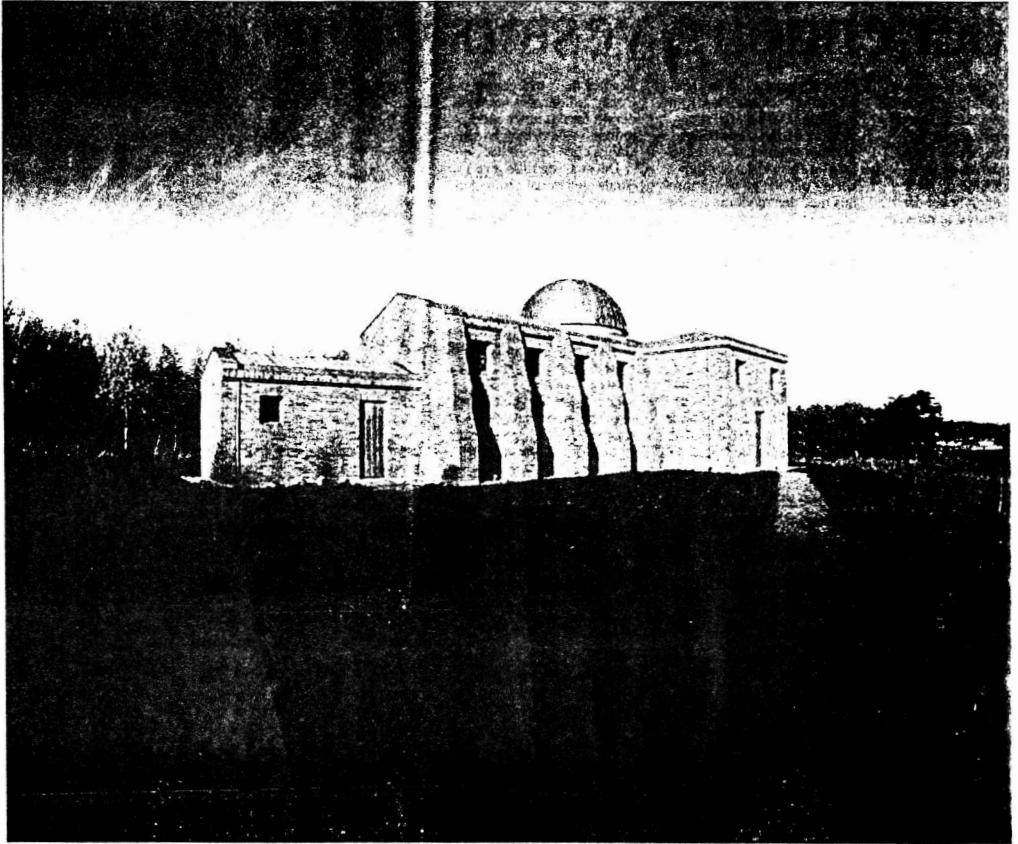
- Vi var optaget af Carlo Møller, fordi han jo netop er et eksempel på et menneske, som er blevet optaget af et videnskabeligt emne og selv har skaffet sig en stor viden på området, siger Anna Elise Villemoes.

En levende illustration af hele folkeuniversitetstanken, hvor den folkelige og videnskabelige verden sætter hinanden stævne. Carlo Møller har arbejdet i skattevæsenet og været hotelejer. Stenene, geologien, er den altopslugende fritidsinteresse. Sin viden om sten har han selv læst og spurgt sig til.

Skærum Mølle-folkene havde egentlig forestillet sig, at der kunne indrettes et hjørne i en af udlængerne til Carlo Møllers samling, "men det tilfredsstillende ikke Carlo Møller", konstaterer centerlederen.

I stedet har han nu fået et helt hus, og ikke bare et almindeligt firkantet et af standardtype, men et monumentalt teglhus, der ligger som en skulptur i landskabet, tegnet af en af dansk kunsts store navne, Per Kierkeby.

Han har tilmed gjort det uden honorar, af interesse for stedet og hengivenhed over for sin gamle lærer, geologen professor Arne Noe-Nygaard, som var aktiv omkring oprettelsen af folkeuniversitetscenteret på Skærum Mølle. Per Kierkeby er selv geolog.

Per Kierkebys sten- og stjernehus har faet en monumental udformning med stræbepiller, tårn og kuppel. Det rummer udstillingslokale og værksted, og der er plads til en kikkert i kuplen. (Foto: Ole Mortensen)

Stor himmel

Næstformand og initiativtager til folkeuniversitetscenteret, lektor Gudrun Aspel, skrev til ham: "Vi har brug for et hus til sten og stjerner", og Per Kierkeby kom en mørk eftermiddag og Anna Elise Villemoes fortalte ham hele Skærum Mølles historiel - og inspireret heraf tegnede han imens den første grundlæggende skitse til huset.

Et hus med stræbepiller, tårn og kuppel.

- Jeg kalder det "katedralen", betror Carlo Møller, da vi nærmer os.

Et hus gennemsyret af idéindhold, med udstillingsrum til stensamlingen, en "grotte"

til den kikkert, man får - engang.

På Skærum Mølle er man vant til, at tingene stille og roligt udvikler sig i takt med at ihærdige ansøgninger om tilskud giver afkast. Selv om Skærum Mølle er kommet på finansloven, skal der fortsat søges hjælp til de enkelte projekter hos private fonde og det offentlige.

Per Kierkeby-huset har kostet omkring 2,5 millioner kroner. De fleste af pengene er kommet fra Ny Carlsbergfonden og Augustinusfonden, og en teglværksejer har solgt de røde mursten til rabatpris.

Selv om kikkerten endnu mangler, er der kontakt med en astronom, og det finder Gudrun Aspel noget mere vigtigt, for det giver muligheder for kurser og seminarer om astronomiske emner.

At huset også skulle være for stjerner, har en enkel, logisk forklaring:

- Vi har en stor himmel herude med det flade land og ingen storbyer med kunstigt lys, siger Anna Elise Villemoes.

Et teglværk

Derfor var det naturligt at kæde tingene sammen - sådan som man i det hele taget ynder det på Skærum Mølle, hvor man ikke mindst gerne kæder fortid sammen med nutid og fremtid: Vi skal erindre og bruge af fortidens erfaringer til at imødekomme en ny tids udfordringer.

Som det for eksempel sker i det projekt, der er igang om den danske andelsbevægelse, hvor man forestiller sig, at blandt andet de østuropæiske lande kan lære af den genrejsning, der i forrige århundrede lagde grunden til det danske demokrati og velfærdssamfund.

På samme måde kan der drages en linie fra fortiden til Per Kierkebys nutidige teglbygning. Anna Elise Villemoes' bedstefar, Niels Villemoes, hørte til den ny tids oplyste bondestand, og efter et ophold på Askov Højskole udviklede han et aktivt erhvervsliv omkring Skærum Mølle. En af aktiviteterne var et teglværk - "Danmarks første industrialiserede teglværk", siger Anna Elise Villemoes - med murstensmaskine og ringovn. Teglværket var i brug til 1957 og har i dag sat sig spor i et teglværksmuseum på Skærum Mølle - et af stedets "erindringscentre", som også omfatter et landbokøkken og "Den gamle Brugs".

Derfor var det oplagt, at huset til sten og stjerner skulle bygges i tegl - et materiale, som Per Kierkeby i det hele taget har givet en fremtrædende plads i sin kunst gennem sine teglskulpturer.

Med hjerte for skønne sten

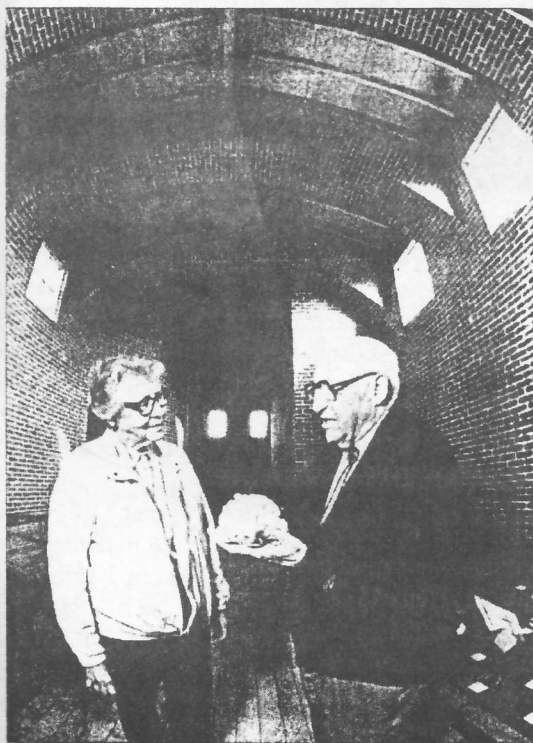
AF JØRGEN STEENS

Carlo Møller har rejst det halve af verden rundt for at finde fund til sin samling

Amatørgeologen Carlo Møller, 86 år, er netop blevet udnævnt til æresmedlem i den lokale stensamlerklub.

Sådan som det kun er ret og rimeligt for en mand, hvis hjerte banker for sten, og som kan tale i timevis om de eksemplarer, han har fundet, hakket ud af bjergsider eller handlet sig til på sine mange rejser rundt i verden.

Selv om hans samling - den han nu har skænket til Skærum Mølle - på 40 år er vokset til at omfatte 1200 mineraler, 700 bjergarter, 400-500 smykke- og ædelsten og 75 fossiler, har han stort set rede på hver eneste af dem. Hvor stenen blev købt eller fundet, hvem der har foræret ham den - en del er gaver fra især tyske geologer - eller med hvilken samler, der er byttet.

Carlo Møller og Anna Elise Villenoes med en af de omkring 2500 sten i det nye udstillingslokale i Per Kierkebyes arkitektonisk spændende sten- og stiernehus. (Foto: Ole Mortensen)

Ambitionen

For ligesom med frimærker bytter også stensamlere, og som alle samlere har også Carlo Møller haft en ambition om at få sin samling så komplet som muligt.

En ambition, der har bragt ham på stenrejser til alle de europæiske bjerglande, til Sydøstasien, Australien, Afrika og Nordamerika. Alligevel må han erkende, at samlingen, trods alle anstrengelser, aldrig bliver komplet.

- Da jeg begyndte at samle i 1956 havde man registreret 2000 forskellige mineraler, i dag er der over 3000, men bjergarterne, de er talløse. Der er hovedformerne som granit, diorit og basalt, men så er der milliarder af mellemformer.

Carlo Møller har det meste af sit erhvervsaktive liv været ansat i skattevæsenet i København, indtil han i en moden alder sagde op på grund af dårligt arbejdsklima:

- Og så syntes jeg også efterhånden, det var lidt trist at skulle rundt og pante hos dem, der dårligt ejede salt til et æg.

I stedet nedsatte han sig som hotelejer på Langeland, men flyttede så siden til Holstebro, hvor han har haft sin samling i et lille overfyldt værelse, og i bogreolen har han omkring 80 danske og udenlandske bøger om emnet. Det er herfra, han har sin viden.

Det, der fascinerer ham ved stenene, er skønheden, deres farver og former:

- Først og fremmest farverne. jeg har altid været vild med farver, fastslår han.

Et møde

Det var et tilfældigt møde, der i sin tid satte samlermanien igang. En oplevelse, hvor det også var stenenes skønhed og glæden over den, der stod i centrum.

- En fredag, hvor jeg gik en tur på Strandpromenaden i København, kom en dreng på 10-12 år cyklende. Han sang og fløjtede, og da han var lige ud for mig, stoppede han op og rakte en hånd ud: - Se, hvad jeg har her.

Hele hånden var fuld af små sten.

Nogle var hvide, andre glitrede som guld og sølv. Stenene havde han fået nede ved havnen, fortalte han. Der var kommet et skib ind fra Grønland. På det tidspunkt havde jeg læst så meget om mineralogi, at jeg kunne fortælle drengen, at de hvide var kryolit, "sølvvet" blyglans og det, han kaldte guld, kobberkis.

Som tak for forklaringen fik Carlo Møller en af stenene. Sommeren efter studerede han skattevæsen i Østrig og kom hjem med flere sten - samt en beslutning om, at næste år ville han på stentur, og det udviklede sig så til samlingen, der kom i sten- og stjernehus på Skærum Mølle.

*Det er skønheden i stenene, deres former og farver, der optager Carlo Møller, som her studerer en montre med smykke- og ædelsten.
(Foto: Ole Mortensen)*

Geologiske bøger ?

Geologisk Set BORNHOLM

Den nyeste bog i serien. Beskriver 38 lokaliteter af national geologisk interesse. Stort generelt afsnit om Bornholms geologi. Farveillustreret.

208 sider. 200 kr.

Geologisk Set Det nordlige Jylland

208 sider. 175 kr.

Geologisk Set Det mellemste Jylland

272 sider. 248 kr.

Nyhed fra GEUS: Fra det nordlige Sokkelund

Noget om geologi, teglværker, grusgravning og tørveskæring i Københavns nordlige omegn. Farveillustreret med mange fotos og kort.

72 sider. 180 kr.

Ring eller skriv til

GEOGRAFFORLAGET
5464 Brenderup. 64 44 16 83

WEST-GEM

ALT TIL HOBBYARBEJDE

inden for stenslibning og smykkefremstilling - stort udvalg i stene fra hele verden.

Besøg os i Skjern

SKJERN: Fredensgade 38 . 6900 Skjern
Telefon 97 35 16 00
Åbent mandag-fredag kl. 9-17
Lørdag kl. 10-13

Program for Jysk Stenklub vinteren 1997.

Lø. d. 14/12 96. Klubmøde på Åby Bibliotek

Det traditionsrige julemøde - dvs. at klubben har kage til salg til jeres medbragte kaffe/the, og at der er stort lotteri med mange gevinster inden for vores interesse: mineraler, fossiler m.m.

Lø. d. 11/1 97. Klubmøde på Åby Bibliotek

Peter K.A. Jensen: Menneskets udvikling

Lø. d. 8/2 97. Klubmøde på Åby Bibliotek

Søren Bo Andersen: Geologiske undersøgelsesmetoder i stort og småt.

Lø. d. 8/3 97. Generalforsamling

Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "Sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.

AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER PÅ EGEN REGNING OG RISIKO.

Deadline for februarnummeret af STENHUGGEREN er 6. januar 1997.

Materiale sendes til Karen Pii.